

Esra Yalazan – Gerçeğin peşinde bir sürgün hikâyesi ve Yervant Odyan

Posted on 25/04/2022

Zihnime kim bilir hangi kitaptan süzüldü o kanadı kopuk cümle; “Anlatılmayan hikâye, yaşanmamış hayattır”. Hayat tecrübesini derinleştiren anlatılar edebiyat metinleriyle sınırlı değil elbette. Yaşanan hayatı, anlatılabilen bir hayata dönüştürmenin sırrı, iç seslerin ve hatta sessizliğin trajik yanına tahammül edebilme yetisinde ve hikâye etme dürtüsünde saklı.

Ömürler boyunca anlatılamayan hikâyelerin kâinatın gizli kütüphanesinde saklandığına inanıyordum çocukken. Bu inancım çok değişmedi. Eksik kalmaya mahkûm insan, varlığını bütünlüklü kılma arzusunu hikâyelerle tamamlamaya çalışıyor sanki.

Defterlerini, günlüklerini kendilerinden dünyaya sızan örtük sırlarla dolduranlardaki keşif merakı hep ilgimi çekti. Kuyunun en karanlık yerine indiklerinde buldukları “cevher” sadece umutlar, korkular, hayaller, rüyalar, endişeler, zaafı ve pişmanlıklardan oluşmuyor. Bütün hikâyelerin taşıdıkları geçmiş yükleriyle birlikte geleceğe de ışık tutan, duyguları, düşünceleri, toplumu biçimlendiren özel ruhları var. Şahsi olmaları bu hakikati değiştirmiyor.

Yervant Odyan’ın Türkçede ilk kez yayımlanan hatıratı ‘Lanetli Yıllar’ı bu anlamıyla önemsiyorum. Yazar, 24 Nisan 1915’te pek çok meslektaşına yapıldığı gibi tutuklanıp Suriye’nin uzak çöllerine, Der Zor’a tehcir ediliyor ve onlarca felâketten sonra çetin mücadelesi ve biraz da talihin yardımıyla sağ kalıyor. Kitap ağır koşullarda başta Odyan’ın, Ermeni halkının yaşadıklarını ve soykırım tanığı olarak geçirdiği sürgün günlerini ve İstanbul’a dönüş hikâyesini anlatıyor. (1914-1919)

Odyan, sayısız makale, tefrika öykü ve roman, hiciv, mizahi biyografiler gibi farklı türlerde kitaplarıyla Ermenice klasik düzyazı hazinesini zenginleştirmiş. Eserlerinde Ermeni toplumunun iç çalkantılarına, travmatik soykırım sürecine, Birinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki yaşadıklarına değinen, yurtlarını terk edip muhtelif ülkelere dağılmış Ermenilerin yaşamlarından kesitler sunduğu söyleniyor.

‘Gerçek o kadar korkunçtu ki...’

Ben onu bu çarpıcı sürgün hikâyesiyle tanıdım. Uzunca bir sunuş yazan Krikor Beledian, kitabın hiçbir zaman ayrı bir cilt halinde basılmamış olduğunu, sadece 1919’da Jamanak’ta tefrika edildiğini yazmış. Dolayısıyla, eser hem az biliniyor hem de hor görülüyormuş. Diyor ki, “yavaş yavaş, eserin kapsamının bildiğim tüm tanıklıklarınkini aştığını fark ettim”. Doğrusu benim okuduklarımla bu tanıklık arasındaki fark da en başından itibaren hissediliyordu.

Beledian, Odyan’ın “hatırat” yazmaya meyilli olduğunu söylüyor. İstanbul’dan kaçış hikâyesini, Osmanlı Bankası olayını ve akabindeki gelişmeleri (Kanlı Hatıralar) anlatmış. ‘İstanbul’dan Uzak Oniki Yıl’da Hamidiye katliamlarından sonra sürgüne gönderilmiş Ermeni entelektüellerini resmetmiş.

Diğerlerini okumadım ancak ‘Lanetli Yıllar’ bir edebiyatçıdan ziyade bir gazetecinin eşyanın, insanın, zamanın, mekânın gerçeklik duygusunu önemseyen kıvrak diliyle yazılmış. Ayrıntıların gölgeli alanları parlatan berraklığı, duygularını hem bir tanık hem de kurban olarak dile getirişindeki kontrollü mesafe, ağır koşullara rağmen hayata tutunma güdüsüne benzer bir tutkuyla hikâyelerine sahip çıkması ve hiç dinmeyen sancılı anlatma hevesi bu çok özel hatıratı bugüne taşımış kanımca.

O dönem sürgünde yazılanların çok azının bugüne ulaştığı düşünülüğünde bu sürgün

hikâyesinin önemi daha iyi anlaşılıyor.

Beledian not düşmüş; “Elbette bu defterler yok edilmiş olsa bile katliam sırasında tutulmuş ilk kayıtlardı; sanki en baştan olayın kaydını tutma niyetiyle başlanmışlardı. Odyan’ın içindeki gazeteci, olayların kapsamının tamamıyla farkındaydı ve en başından beri “not tutulması” gerektiğinin (kendi ifadesi), bu eylemin tehlikeli olduğunun da farkındaydı. Odyan aynı zamanda toptan bir imhanın, ancak olayın izlerinin ve tanıklarının yok olmasıyla mümkün olabileceğini biliyordu. Dolayısıyla, yaşananları görmüş ve anlamış biri olarak zulme uğrayan artık olayları kaydeden editörün kendisiydi.”

Anladığım kadarıyla hayatta kalma savaşıyla, tanık olduklarını hazmetme arasında yıllarca debelenen Odyan, bastırmak zorunda kaldığı yaratma arzusunu, yaşadıklarını çarpıtmadan, süslemeden aktararak yatıştırmış. Üstelik sonunu göremediği, uzun karanlık bir tünelden, tahayyül edemediği puslu bir geleceğe doğru seslenerek;

“İşte benim üç buçuk senelik sürgün hikâyem. Okuyanlar bu hikâyeyi çok basit bir tarzda, hatta edebi olarak neredeyse işlenmemiş bir üslupla yazdığımı tabii ki fark etmişlerdir. Her şeyden önce gerçeği hikâye etmeyi, hiçbir doğruyu saptırmamayı ve hiçbir olayı abartmamayı istedim.

Ancak gerçek o kadar korkunçtu ki bazıları yazdıklarımda abartılar olduğunu sandı.”

Hep aynı nehirde yıkanıyoruz

Odyan’ın “işlenmemiş bir üslup” diye tarif ettiği kıvılcımlı yazı sesi, okuyanı mahveden içeriğine rağmen cezbedecektir. O seste olaylara tanıklık eden gazetecilikten fazlası var bence. En kötü koşullarda isyan ederken bile iyimserliğini kaybetmeyen, incelikli bir mizahla beslenen yaklaşım. Ve gelecekteki muhtemel okuru yaşadıklarının hakikatine inandırmak

için kanıt aramayan cesur bir bakış.

“Evet, Doktor Boğosyan’ım’. Gerçekten oydu, Ermeni Hastanesi’nin tımarhane bölümünün başhekimi. Bilindiği üzere o da 11/24 Nisan’da tutuklananlar arasındaydı ve Çankırı’ya sürülmüştü. Birkaç ay sonra Çankırı’dan Ankara’ya nakletmişler ve oradan da Tarsus’a kadar sürmüşlerdi. Kırk gün yürüdükten sonra Tarsus’a varmıştı. Hikâyesi yürek paralayıcıydı. Ankaralı bir Katolik Ermeni grubuyla beraber yola çıkarmışlardı.

“Üçer kişi zincirlerle birbirimize bağlı halde bizi yola çıkardılar. Aramızdan biri durduğunda diğer iki kişi de durmak zorundaydı. Eğer biri doğal ihtiyacını gidermek zorunda kalırsa, diğer iki kişi de eğilip çökmeye mecburdu. Zincirleri geceleri bile çıkarmıyorlardı...Gündüz, sıcakta, çoğu kez susuzluktan mahvoluyorduk. Bir suyun yanına ulaştığımızda, bizim korucular su içiyor, bize ise eziyet olsun diye bir damla bile vermiyorlardı.”

Buna benzer tanıklık hikâyelerini içtenlikle dinleyenler, mağdurlara empati kurabilenler kadar, okuduklarını, aktaranlarını hoyrat bir aldırmaçlıkla reddedenler olduğunu biliyorum. Onlar hep var olacak. Gerçeğin inanmak istediği kısmıyla idare ederek yaşamak, adalet bilincinden uzak bir konforla taraftarlık yapmak isteyenler için hayatın her zaman hakiki bir cevabı var. Yeterince sabreden herkes için hayatın bir iç tutarlılığı da var çünkü.

Bugün yaşanan sorunların temelinin bir asır hatta çok daha önce atıldığı gerçeğiyle yüzleşmeden tarihi anlamlandırmak mümkün değil. Yazı, hayattan çaldıklarını insana hediye ederek çürümeye karşı sağlam bir koruma sağlıyor. Günlükler, hatıra kitapları zamanın geçişine küstah bir kayıtsızlıkla göz kırpmıyor;

“Her gün, sanki azar azar özgürlüğümüz kısıtlanıyordu. Ortalık yerde istediğimiz gibi konuşamıyorduk, hatta Ermenilere bile dikkat etmek zorundaydık. Hafiyeler işbaşındaydı. Ermeni, Rum ya da Türklerin tramvay veya vapurda Enver’i, Talat’ı ya da Alman kayzerini eleştirme tedbirsizliğinde buldukları için tutuklandıklarını duyuyorduk.”

Yazının inatçı ısrarı, gerçeğin zorbalıkla ortadan kaldırılmasına, inkârına hiç müsaade etmiyor. Geçmişe dair okuduklarımız bugün hâlâ çok tanıdık geliyorsa neden “hep aynı nehirden yikandığımız” sorusunu tekrar düşünmeli. Zaman, her istikametteki yolculuğunda “şimdinin” ruhunu da sorgulatıyor;

Odyan, sürgün kervanlarının perişanlığını aktarırken kendi deyişiyle Dante'nin bile hayal edemeyeceği cehennemi korkunç bir manzarayı resmediyordu. Binlerce kadın, genç, çocuk, taşıdıkları yükler altında feryat figan bağışarak yürüyor, yürüyor, yürüyorlardı.

Buna benzer “fotoğraflarda” ağaçlar altına sığınarak yardım bekleyen hastaları, terk edilmiş bebekleri, kolu, bacağı dışarıda kalmış, yarım yamalak gömülen cesetleri, salgın hastalıklar nedeniyle yollarda ölenleri, hapishanelerdeki işkenceyi, evsizleri, yoksulluğu, hırsızlığı, haksızlığı, hukuksuzluğu, delirenleri, tecavüz edilen kadınları, fuhuşa, din değiştirmeye zorlananları, dar ağacına asılanları, sürgünde kaybolan yüzbinlerce insanın trajedisini görmek ya da “Ama onlar da...” diye başlayan cümlelerle gerçeği reddetmek arasında sanılandan daha kısa bir mesafe var. O noktada sergilenen “duruş” sadece kim olduğumuzu belirlemiyor, gelecekteki toplumların nasıl şekilleneceğini de söylüyor.

‘Defterleri pencerenin kovuğuna sakladım’

Odyan, sonradan tefrika edilen anlatısında iki kez defterlerini sakladığından bahsediyor. Birisi Hama’da;

“Hama’ya ulaştıktan sonra kendimi biraz güvende hissedince küçük bir deftere günü gününe az çok önemi olan olayları, günlük haberleri, Hama’dan geçen dostlarla yaptığım görüşmelerimi, hatta askeri sevkıyatları da yazıyordum. Tüm bunlar bir bütün içinde çok tehlikeliydiler ve ele geçirildikleri zaman Divan-ı Harp yoluyla idama götürebilirdi. Böyle üç defter doldurulmuştu ve onları odamın pencerelerinden birinin üst tarafındaki kovuğun içine

saklamıştım. İki polis arama yapmaya başladıklarında, defterler ortaya çıkacak diye korkunç bir dehşete kapıldım.”

Bu tanıklık, sunuş yazısında da belirtildiği gibi “şahsi bir hatırat”. 1918’den 1922’ye İstanbul’dan ayrılışına kadar Odyan’ın yazdıklarının tek meselesi ‘felaket’ (katliamlar) olmuş. O roman ve öykü de yazan bir yazar dolayısıyla yaşadığı gerçekliği kurguladığını düşünenler de olacaktır. Bu coğrafyada kaçınılmaz.

Bu sürgün tanıklığını diğerlerinden farklı kılan unsurlardan biri, sadece isimleri, tarihleri, durumları titizlikle hatırlayıp kamera misali kullandığı diliyle kaydetmesi değil, hayatta kalmaya çalışanların zaaflarını, çaresizliği umudun mucizesiyle anlatması. Din, kimlik, ulus, ırk ayırt etmeden;

“Aylar sonra Hayri Feruzan Bey’in yerine Kemal Bey gelince, Takvor Manuelyan onun yanına hizmetli olarak girdi. Bize böyle ağır bir iftira atarak, biri çocuk biri kadın yedi kişinin ta Der Zor’a sürülmesine sebep olmaktan çekinmemiştir. Sonradan duydum ki o sefil yaratık, Hama’da bu ve benzeri başkaca muhbirliklerde de bulunmuş.”

Bir başka bölümde çocuk ticaretini anlatıyordu;

“O korkunç ve yürek paralayan çocuk ticareti görüntülerini ilk kez Sebil’deki çadırlarda gördüm. Arap, Türk, Yahudi kadınlar Halep’ten geliyor, bir çadırdan diğerine dolaşarak, “Satılık çocuk var mı” diye soruyorlardı. Hali vakti yerinde olan aileler bu kadınları çadırlardan hışımla kovuyordu ama zavallılar, açlar tereddüt ediyorlardı. Bu tereddüt de pazarlık için yeterli oluyordu. Oğlunun elinden tutan bir adam, karısına “Verelim gitsin!” diyordu. Ölürüm de evladımdan ayrılmam!” diye haykırıyordu kadın ağlayarak. İşte o zaman satın alacak kadınlar müdahale ediyordu. “Siz zaten ölüme gidiyorsunuz, hiç olmazsa şu çocuğu kurtarın. Biz iyilik yapmak için almak istiyoruz. Evlat edineceğiz...Eğer sağ kalırsanız, geri gelirsiniz, çocuğunuzu yine size veririz. Çocuklarını sattıktan birkaç saat

sonra çıldıran bir kadın gördüm. Bazıları bir çeşit uyuşukluğa düşüyor, sersemliyorlardı. Sessiz, bakışları sabitlemiş, saatlerce yerde oturmuş öylece duruyorlardı. İçlerindeki his ve bilinç ölüyor, salt nefes alan bir mahluka dönüşüyorlardı.”

Hayatta kalabilmek için altınlarını içinde saklamak zorunda kalanların maruz kaldıkları aşığılanma okuduklarım arasında en sarsıcı olanlardandı;

“Karnımda altınların ağırlığını hissediyordum, geceleri yattığım yerde sağa sola döndüğümde, altınlar da bir taraftan öteki tarafa giderlerdi. En korkuncu da altınlar çıktığında yıkayıp tekrar yutmak zorunda oluşumuzdu. Zira daha güvenli bir yer bulamazdık. Sadece ceplerimize değil, saçlarımızın, ağzımızın içine varana dek bakıyor, para ve mücevher arıyorlardı. Bununla da yetinmeyip bedenimizin en mahrem yerlerine bile bakıyorlardı’. Bu zavallı kadınlar birkaç ay dağdan dağa sürülerek Halep’e, oradan da Hama’ya getirilmişlerdi. Çoğu eziyetten, ıstıraptan, açlıktan ve hastalıktan yolda ölmüştü. Samsunlu erkeklerinse hiçbirinden haber alınmamıştı. Büyük ihtimalle kadınlardan ayrıldıktan sonra hepsi katledilmişti.”

Sadece o dönemde değil daha sonra da müslümanlaştırıldığı için yıllarca gerçek kimliğini saklayanlar olduğu artık bu topraklarda yaşayan kimse için sır değil. Yıllar içinde kimlik, aidiyet sorunu üzerinde duran yayınlar da çoğaldı. Elbet vahşi bir başlangıcı vardı;

“Dört-beş gün içinde Hama’da bulunan beş bin sürgün Ermeni, bu şekilde Müslümanlaştırıldı. En zoru Samsunlu kadınların Müslümanlaşmasıydı. Son dakikaya kadar din değiştirmeyi reddettiler ve çöle sürülmeye hazır olduklarını söylediler. ‘Kocalarımızı katlettiler, çocuklarımızı öldürdüler, kızlarımızı çaldılar, bizi de öldürsünler!’ diyorlardı ümitsizce. En sonunda büyük zorluklarla da olsa onları ikna edebildik. ‘Madem biz Müslümanlaşacaktık, bari kocalarımızı ve çocuklarımızı kurtarsaydık, biz din değiştirmeyelim diye onlar hayatlarını verdiler, onlar korkunç şekillerde öldüler, biz şimdi hayatımızı kurtaralım diye nasıl Müslüman olalım?’ diyorlardı”.

Gerçekle savaşılmaz

O döneme dair tanıklıkları okuyanlardan bazıları benzer hikâyelerle sarsılmıştır muhtemelen. Bu meseleler tartışılırken sıklıkla duyduğum mazeretlerden biri, “savaş koşullarının” her türden eziyeti, zulmü, cinayeti, yolsuzluğu meşru kıldığına dair açıklamalar oluyor haliyle. Bu kaçak tavır, bugün yaşadığımız sıcak savaşların ortasında kimileri için hâlâ en “güvenli” sığınak maalesef.

Odyan, anlatısına Cihan harbiyle başlıyordu;

“O güne dek Zohrab’ı hiç bu kadar karamsar görmemiştim. ‘Korkunç günler yaşıyoruz. Bu Türkler büsbütün değiştiler, özellikle bize karşı’. ‘Ne olacağından korkuyorsunuz?’ diye sordum. Çok endişeli bir sesle, ‘Hepimizi kırimdan geçireceklerinden korkuyorum’ dedi. ‘Bu umumi harp onlar için bir daha asla ele geçiremeyecekleri bir fırsat.’

O günden sonra da Zohrab’la ne zaman konuşma fırsatı yakala- sam onu hep aynı ruh hali içinde buldum. ‘Bizi katledecekler’ diye tekrarlayıp duruyordu ve bu fikir onda bir takıntı haline gelmişti.”

Kitaptan: Osmanlı Devleti, Nisan 1915’te Zeytun Ermenilerini Konya’ya göç ettirdi. Daha sonra bu kararın kapsamı genişletildi ve 27 Mayıs 1915’te Ermenilerin Halep, Musul ve Der Zor’a göç ettirilmelerine dair kanun çıkarıldı. Ermenilerin zorunlu göçüyle ilgili “Tehcir Kanunu” olarak bilinen bu kanun, Dahiliye Nazırı Talat Bey’in girişimleriyle 27 Mayıs 1915 tarihinde sunulmuş, 1 Haziran’da Meclis-i Vükelâ tarafından karara bağlanmış ve 2 Haziran 1915’te yayımlanarak uygulamaya konulmuştur. İki maddeden oluşan bu kısa kanun 1,5 milyon Ermeni’nin ölüm kararıydı.

Odyan, bugün pek çok kişiye bugün epey tanıdık gelebilecek başka bir hikâyeyi aktarıyor; Gayr-i resmi tarihin kendini tekrar edişindeki süreklilik hazin;

“O sıralarda yaşanan bir olay bizi epey endişelendirdi. Konya’daki İttihatçı kulübü, Sultaniye önde gelenlerine ve memurlarına renkli bir broşür gönderdi. İçinde Ermeni ihtilalcilerinin ve kahramanlarının, Ermenilerin yanında bulunan bomba ve silahların resimleri bulunan, ayrıca Ermenilerin Türklere karşı yaptığı hayali vahşeti anlatan bu broşürden yirmi-otuz kopya göndermişlerdi. İttihat hükümetinin, Türk güruhunu ve Türk polisini Ermenilere karşı kışkırtmak ve onları kıyıma sevk etmek için bu yayını özellikle yaptırdığı ortadaydı. Tam o sıralarda İttihatçılar tarafından bu yayınların dağıtılmak üzere Sultaniye’ye gönderilmesi, kıyıma ön hazırlıktan başka bir şey ifade etmiyordu. Gerçekten de bu broşürler ulaştıktan ve dağıtıldıktan kısa süre sonra Ermenilere karşı Türklerin düşmanca tavırları daha da şiddetlendi.”

Gerçekle savaşılmaz. ‘Lanetli Yıllar’ın muradı, tehcire, katliama bir kameranın vizöründen bakıp gördüklerini olanca çıplaklığıyla aktarmaktan ibaret değil. Yurtsuz, evsiz bırakılan, yıkıntılar altında kalan, kimliğini, köklerini, geçmişini bir daha geri gelmemek üzere kaybeden insanın trajedisini hikâyelerle diriltmek. Onları tekrar hayata dahil etmek. Artık “biz” diyemeyenlere hasarlı hafızlarını kendilerine bağışlamak. Sürgünde yurtlarını yanlarında taşıırken, çocukluğunu, gençliğini yitirenlerin mirasçılarında içlerinde kök salan korkunun geçmeyeceğini ama bunun paylaşarak azalabilme ihtimalini hissettirmek belki. Toplumsal bilinçten zamanla kopan ‘adalet ve suç’ bilincini hatırlatmak. Ve bir kurban olarak bütün katliamların kurbanlarını dünyanın orta yerinde terk edilmişlikten kurtararak her şey rağmen yazının gücünü göstermek.

‘Herkesin yüzünde ümitsizliğin mührü vardı’

İnsanlar arasındaki bütün bağların en güçlü halkalarından biri olan dil, bazen muhtemel “düşmanlıkların” sebebi de olabiliyor. Odyan’ın kitaptaki “son sözü” felâketin içindeki derin yalnızlığını hissettirmek için yazılmış sanki;

“Şunu da söylemeliyim ki, başımdan geçen türlü belaya rağmen en şanslı sürgünlerden biri oldum. Diğerleri, kadınıyla erkeğiyle, benden çok ama çok daha fazla eziyet ve ıstırap çektiler. Acının ve sefaletin en uç noktasını görenler kalabalık ailelerdi. Çocuklarının veya anne babalarının ölümünü, ıssız yollarda kızlarının kaçırıldığını veya gözlerinin önünde, çadırlar altında tecavüze uğradığını, haydutların talanını, polislerin soygununu, hastalığı, açlığı, susuzluğu, eziyetin bütün şekillerini gördüler.

Ben tek başımdaydım, düşünmem gereken sadece kendimdim. Yanımda soygundan korkmama sebep olacak veya polislerin iştahını kabartacak ne eşyam ne de param vardı. Aksine, her zaman her yerde tanıdık tanımadık birileri adımı duyunca beni buyur etmeye koşuyor ve elinden gelen yardımı esirgemiyordu. Üç senelik sürgünüm, otuz senelik edebi faaliyetimin karşılığıydı.”

Sunuş yazısında Odyan’ın hayatta kalma çabasından bahseden Beledian, onun fikri sabit halini alan özgürlük ideasını koruyabilmek için tüm entelektüel kapasitesini, celladın psikolojisi ve yöntemleriyle ilgili tüm bildiklerini, becerisini, zekâsını kullandığını söylüyor. “Sezgiden tamamen bağımsız, sadece önündekini görmeyi ve mümkün olduğunca onu hatırlamayı tercih ettiği de düşünülebilir” demiş.

Bu kısma katılmıyorum. Bence Odyan sürgünden kurtuluş mücadelesinin her aşamasında, hem yazarken hem de en hayati tehlikelerde güçlü sezgilerini kullanmış. Onu uzun ve ümitsiz yolculuğundan İstanbul’a döndürebilen tılsım, “mucizeden” ziyade olabilecekleri önceden hisseden ve yaşadıklarını yazmak için daima yeni çareler arayan sezgisel tabiatında saklı.

Sonuna doğru soruyor ve kendisi cevaplıyordu;

“Geri dönen sürgünler, genellikle kadınlar, yaşlılar ve çocuklardı. Gençlere ne olmuştu? Nerede kalmışlardı? Ya amele taburlarında şehit edilmiş ya da çöllerde kırılmışlardı... İlk

sürgün günlerindeki temiz elbiseler, çarşaflar, yumuşak yataklar neredeydi? Çingene ve dilenci kıyafetleri içinde zavallı sefiller şimdi yurtlarına geri dönüyorlardı. Keder verici bir tabloydu, hatta ilk günlerdeki zorunlu sürgünden daha kederli bir tabloydu. Zira ilk günlerde, o genç hayatlar için henüz ölüm borusu çalmamıştı, henüz herkes planlanan cinayetten habersiz, kısa süre sonra ocağına döneceğini zannediyordu. O günlerde bir umut pırıltısı vardı hepsinin gözlerinde. Ama şimdi, bu dönüş anında, herkesin yüzünde ümitsizliğin mührü vardı.”

Cansu Muratoğlu ‘Geçmişle Yüzleşme, İmkânlar ve İmkânsızlıklar’ adlı kitabında bir asırdır yaşadığımız ‘felaketleri’ hatırlatıp uyarıyordu:

“Acılar karşılaştırmalara ya da yarıştırmalara gelmez, karşısına tepki olarak diğeri çıkarıldığında sıfırlanmaz. Zikredilmeden geçen tek bir isim bile mağdurları için bütün bir hayattır. Hem de yalnızca bir nesille sınırlı kalmayan, nesiller boyunca tekrar tekrar yaşanan, daha doğrusu yaşanmayıp insanların elinden alınan hayatlar.”

Bir başka edebiyatçı Zabel Yeseyan’ın tanıklığını aktardığı ‘Yıkıntılar Arasında’ kitabını değerlendirdiğim yazının sonuna eklenecek yeni bir sözüm yok;

Eğer “yabancı” olanı tanımlamamanın acımasızlığını her fırsatta hatırlatan tarih, ancak üzerinden zaman geçtikten sonra kendi gerçekliğine kavuşuyorsa, onu inkâr etmenin bir faydası olmadığını tersine gelecek tahayyülüne zarar verdiğini hiç değilse anlamaya çalışmak sağaltıcıdır.

Toplumlar da insanlar gibi geçmişin yüzüne cesaretle bakarak geleceği anlamlı kılabilir. Gerçek baskıyla, şiddetle, savaşla, cezayla ortadan kaldırıldığında suç büyür, kolektif hafızasızlık toplumu yaralar, adalet bilincini parçalar. Bu tavrın sonuçlarını gerçeği inkâr etmeyi seçenler de çok iyi bilir.

'Lanetli Yıllar' - Yervart Odyan, Ermeniceden çevirenler: Sirvart Malthasyan, Kevork Taşkiran / Aras Yayıncılık - Kor Kitap

Kaynak: artigercek.com